

הרגלי צריכת מזון ועמדות כלפי התוכנית לסימון אריזות מזון נספח מתודולוגי

הדר סמואל, אלה כץ ורינה מעוז ברויאר

אוכלוסיית הסקר

אוכלוסיית הסקר כללה את כל תושבי ישראל בני 22 ויותר בעת ביצוע הסקר (מרץ-אוגוסט 2023). הדגימה בוצעה באמצעות חברת דגימה חיצונית (מידע-טופי). לנוכח ניסיון עבר הנוגע לשיעורי ההשבה בקרב האוכלוסייה הערבית וכדי להבטיח ייצוגיות של כל קבוצות האוכלוסייה במדינה, בוצע מדגם שכבתי-היררכי לפי קבוצת אוכלוסייה: ערבים ויהודים, עם דגימת יתר של ערבים (30% מרשימת המדגם). חברת הדגימה ביצעה את הדגימה והעבירה לצוות המחקר רשימת פרטים הכוללת את כל מספרי הטלפונים הניידים והנייחים (אם היו כאלו) המשויכים לכל פרט. פרטים נוספים שהועברו מחברת הדגימה לצוות המחקר כללו יישוב מגורים ושיוך לשכבת הדגימה (יהודי/ערבי).

גודל המדגם

גודל המדגם חושב כך שנוכל לזהות הבדלים של 15% ויותר בהשוואה בין שיעור משקי הבית שדיווחו על קניית קטגוריית מוצרים מסוימת בכל שנה. גודל המדגם שענה על הדרישה, תוך שמירה על טעות יחסית של 5% ועוצמת מבחן של 80%, עמד על 500 משקי בית. תחת הנחה של שיעור היענות של 40%, נלקח תחילה מדגם ברוטו של 1,250 נדגמים. במהלך איסוף הנתונים התברר כי שיעור ההיענות צפוי להיות נמוך יותר וכדי לעמוד ביעד הראיונות הוסיפה חברת הדגימה מדגם נוסף של 1,150 נדגמים.

כלי המחקר

כלי המחקר פותח בשיתוף משרד הבריאות במיוחד עבור מחקר זה. השאלון כלל שאלות בנוגע להרגלי קניית מזון, לתדירות צריכת מזונות המסומנים באדום ובירוק, לעמדות כלפי הרפורמה לסימון אריזות מוצרי מזון, לעמדות כלפי כלי מדיניות הנקטים לעידוד תזונה בריאה וכן שאלות דמוגרפיות. השאלון עבור האוכלוסייה הערבית תורגם לערבית ועבר התאמה תרבותית בשאלות רלוונטיות.

איסוף הנתונים

הנתונים נאספו באמצעות ראיונות טלפוניים של כ-30 דקות בממוצע. הראיונות נערכו בשפות עברית וערבית.

שיעור ההיענות עמד על 23%. המגמה בשנים האחרונות בעולם בכלל וכן בישראל היא של ירידה באחוז הנכונות להיענות לבקשה להתראיין בטלפון. עם זאת, שילוב מספרי טלפונים ניידים ברשימת המדגם וביצוע שקלול של הנתונים כפי שנעשה במחקר זה, נמצאו כתורמים לצמצום הטיה העשויה לנבוע משיעור היענות נמוך ולהבטחת ייצוגיות המדגם (Dutwin & Buskirk, 2021).

בלוח 1 מוצגים שיעור ההיענות ושיעור הסירוב להשתתפות בסקר.

לוח 1: סיכום תוצאות איסוף הנתונים

שיעור	
2,400	סך מספר הנדגמים
2,156	סך הכול נדגמים השייכים לאוכלוסיית המחקר ^א
500	סך הכול מרואיינים
23	שיעור ההיענות (%)
	סיבות לאי-ראיון:
1,656	סירוב
150	קשיים ביצירת קשר (שפה, איתור, תיאום מועד)

^אלא נכללו במדגם: תושבים בני 21 ופחות, בתי עסק ומוסדות, תושבים זרים, מספרי פקס או מודם, משרתים בצבא קבע. כמו כן לא נכללו במדגם מספרי טלפון שבהם קו הטלפון היה לא תקין או שלא היה מענה במשך שבועיים.

שקלול קובץ הנתונים

בדיקת המדגם אל מול נתוני האוכלוסייה במאפיינים מחוז, גודל משק בית וקבוצת אוכלוסייה העלתה הבדל מובהק בהתפלגות גודל משק הבית ($\chi^2=7.3, p=.03$), עם ייצוג יתר למשקי בית גדולים (בהם חמישה אנשים ויותר). לצורך התאמת מאפייני משקי הבית בסקר למאפייני האוכלוסייה ניתן משקל לכל תצפית (משק בית) על פי גודל משק הבית וקבוצת האוכלוסייה. מאפייני אוכלוסייה להשוואה נלקחו [מסקר הוצאות והכנסות משק בית](#) לשנת 2021 של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. לוח 2 מפרט את מאפייני הרקע שלפיהם נקבעו המשקלים.

לוח 2: מאפייני הרקע וקבוצות השקלול

מאפייני רקע	מספר קבוצות השקלול	פירוט הקבוצות
קבוצת אוכלוסייה	3	יהודים חרדים ערבים יהודים לא חרדים
גודל משק הבית	3	1-2 אנשים 3-5 אנשים יותר מ-5 אנשים

מן הלוח עולה כי יש תשע קבוצות (3X3). חישוב המשקל של כל אחת מן הקבוצות נבע מן היחס בינה ובין גודלה באוכלוסייה. שלבי חישוב המשקלות:

1. ניפוח של משקל כל תצפיות לפי $\frac{N_j}{n_j}$, כאשר N_j הוא גודל הקבוצה ה- j ($1 \leq j \leq 9$)

באוכלוסייה (בהתבסס על סקר הוצאות משק בית 2021 של הלמ"ס) ו- n_j הוא גודל הקבוצה ה- j במדגם המשיבים.

2. לצורך חזרה לגודל המדגם המקורי, מקדם הניפוח של כל תצפית חולק בממוצע הכללי של מקדמי הניפוח במדגם.

ייצוגיות המדגם

לוחות 3 ו-4 מציגים את התפלגות מאפייני הרקע שעל פיהם נערך השקלול, לפני השקלול ואחריו, לפי כל משתנה שקלול בנפרד (קבוצת אוכלוסייה וגודל משק הבית); **לוח 5** מציג את התפלגות מאפייני הרקע שעל פיהם נערך השקלול, לפני השקלול ולאחריו, לפי שני המשתנים יחד. לאחר השקלול, ההתפלגות במדגם זהה לזו שבנתוני הלמ"ס בסקר הוצאות משק בית לשנת 2021, לפי משתני השקלול.

לוח 3: ייצוגיות לפי גודל משק הבית (באחוזים)

גודל משק בית	מדגם לפני שקלול	מדגם לאחר שקלול/ אוכלוסייה
2-1 אנשים	32	46
3-5 אנשים	50	43
יותר מ-5 אנשים	18	11

לוח 4: ייצוגיות לפי קבוצת אוכלוסייה (באחוזים)

קבוצת אוכלוסייה	מדגם לפני שקלול	מדגם לאחר שקלול/ אוכלוסייה
יהודים לא חרדים	73	77
יהודים חרדים	7	7
ערבים	20	16

לוח 5: ייצוגיות לפי גודל משק בית וקבוצת אוכלוסייה (באחוזים)

גודל משק הבית	קבוצת אוכלוסייה		
	יהודים לא חרדים	יהודים חרדים	ערבים
2-1 אנשים	מדגם לפני שקלול	29	1
	מדגם לאחר שקלול/ אוכלוסייה	41	1
3-5 אנשים	מדגם לפני שקלול	38	2
	מדגם לאחר שקלול/ אוכלוסייה	32	3
יותר מ-5 אנשים	מדגם לפני שקלול	6	4
	מדגם לאחר שקלול/ אוכלוסייה	4	3

מקורות

Dutwin, D., & Buskirk, T. D. (2021). Telephone sample surveys: Dearly beloved or nearly departed? Trends in survey errors in the era of declining response rates. *Journal of Survey Statistics and Methodology*, 9(3), 353-380. <https://doi.org/10.1093/jssam/smz044>